Πολιτική και εκπαίδευση: Η διαμόρφωση εκπαιδευτικής πολιτικής στην ανεξάρτητη Κύπρο (1960-2005)

Παναγιώτης Περσιάνης

Περιληψη

Το άρθρο αυτό εξετάζει το ρόλο της πολιτικής στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ανεξάρτητη Κύπρο. Αποτελείται από πέντε μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζεται η παράλληλη πορεία της νομιμοποίησης του κυπριακού κράτους και της διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής, στο δεύτερο ο εκπαιδευτικός λόγος, στο τρίτο το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό συγκείμενο, και στο τέταρτο οι βασικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που εισήχθησαν στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της περιόδου των σαράντα πέντε ετών της ανεξάρτητης ζωής της. Τέλος, στο πέμπτο γίνεται προσπάθεια εμβάθυνσης στο πανόραμα των σχέσεων πολιτικής και εκπαίδευσης στην Κύπρο.

Για λόγους ιδεολογικοπολιτικούς (βασικός στόχος της εκπαίδευσης ήταν η τόνωση του εθνικού φρονήματος και η προαγωγή της πολιτικής ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα) και πρακτικούς (διασφάλιση του δικαιώματος των αποφοίτων των αναγνωρισμένων από την ελληνική κυβέρνηση εξατάξιων γυμνασίων της Κύπρου να εισάγονται χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις στα πανεπιστήμια της Ελλάδας) η εκπαίδευση των Ελληνοκυπρίων μέχρι την ανεξαρτησία (1960), με την εξαίρεση της

δημοτικής εκπαίδευσης, στην οποία επιβλήθηκε από την αγγλική διοίκηση από το 1935 διαφορετικό αναλυτικό πρόγραμμα, ήταν σχεδόν πλήρως ταυτισμένη με την ελλαδική. Τα περισσότερα σχολεία μέσης εκπαίδευσης εφάρμοζαν πλήρως τους σκοπούς και στόχους, τα αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα καθώς και τους κανονισμούς εξετάσεων, προαγωγής και απόλυσης που ίσχυαν στην Ελλάδα. Για να ελέγχεται αυτή η ταύτιση τα σχολεία επιθεωρούνταν από τον Έλληνα Επιθεωρητή των Ελληνικών Σχολείων Αλλοδαπής (Persianis, 1978).

Μετά την ανεξαρτησία τέθηκε, όπως ήταν φυσικό, θέμα διαμόρφωσης ανεξάρτητης εκπαιδευτικής πολιτικής που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες ενός ξεχωριστού κράτους. Το έργο αυτό ωστόσο αποδείχθηκε πολύ δύσκολο, επειδή προκάλεσε μεγάλα και οξέα διλήμματα στις εκπαιδευτικές αρχές και βαθύ διχασμό μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και μεταξύ του λαού. Η πολιτικοποίηση της εκπαίδευσης, που χαρακτήριζε την προ της ανεξαρτησίας εποχή, συνεχίστηκε έτσι πολύ έντονη και κατά την περίοδο της ανεξαρτησίας αλλά με πολύ διαφορετικές σημασιολογικές αποχρώσεις και περιεχόμενο.

Το άρθρο αυτό πραγματεύεται το θέμα της διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής, με ιδιαίτερη έμφαση στις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, κατά την περίοδο της ανεξαρτησίας και προσπαθεί να εμβαθύνει στις βαθύτερες σχέσεις πολιτικής και εκπαίδευσης, όπως αυτές διαμορφώθηκαν μέσα στις ιδιάζουσες πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες της Κύπρου. Ιδιαίτερη προσπάθεια καταβάλλεται να επισημανθούν και να εξηγηθούν οι λεπτές σημασιολογικές αποχρώσεις που οι σχέσεις αυτές προσέλαβαν κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Νομιμοποίηση του κράτους και διαμόρφωση εκπαιδευτικής πολιτικής

Η ιστορία της διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής στην Κύπρο κατά τη διάρκεια των 45 ετών της ανεξάρτητης ζωής της παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες.

Μια από τις πιο σημαντικές είναι η στενή σύνδεση αλλά και η παράλληλη πορεία της διαμόρφωσης πολιτικής προς την πορεία νομιμοποίησης του κυπριακού κράτους. Η πορεία αυτή υπήρξε μακρά, επεισοδιακή, με πολλές και συχνές ανατροπές, επίπονη και επώδυνη. Όταν στις 16 Αυγούστου 1960 η Κύπρος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος με βάση τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, ένα μεγάλο μέρος του

ελληνικού πληθυσμού της Κύπρου όχι μόνο δεν ένιωσε ικανοποιημένο από την προοπτική ίδρυσης ανεξάρτητου κυπριακού κράτους αλλά απεναντίας αντέδρασε έντονα και ποικιλότροπα. Οι λόγοι ήταν πολλοί, κυρίως αισθήματα αδικίας, φόβου και ανασφάλειας, αλλά και λόγοι εθνικής συνείδησης. Τα αισθήματα αδικίας προκαλούνταν από τα υπερπρονόμια που το Σύνταγμα της Κύπρου παραχωρούσε στην τουρκοκυπριακή μειονότητα του 18% (Τούρκο Αντιπρόεδρο με δικαίωμα αρνησικυρίας σε βασικά ζητήματα διακυβέρνησης, συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων σε αναλογία 30% στη Βουλή των Αντιπροσώπων, τη δημόσια υπηρεσία και την αστυνομία και 40% στο στρατό, χωριστοί δήμοι) και τα αισθήματα φόβου και ανασφάλειας από την πρόνοια της Συνθήκης Εγκατάστασης για εγκατάσταση τουρκικού στρατιωτικού αποσπάσματος στην Κύπρο σε μόνιμη βάση και από την πρόνοια της Συνθήκης Εγγυήσεως για υπό ορισμένες συνθήκες δικαίωμα στρατιωτικής επέμβασης της Τουρκίας στην Κύπρο. Οι αντιρρήσεις εθνικής συνείδησης προκαλούνταν από την πρόνοια των Συνθηκών για οριστικό και εσαεί αποκλεισμό της πολιτικής λύσης της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα (Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας), του ιδανικού δηλαδή για το οποίο είχε διεξαχθεί ο απελευθερωτικός αγώνας των Ελληνοκυπρίων από το 1955 μέχρι το 1959. Κάτω απ᾽ αυτές τις συνθήκες, οι πιθανότητες για αποδοχή του κράτους από τη μάζα του ελληνοκυπριακού πληθυσμού δεν ήταν πολύ μεγάλες.

Διάφορες ωστόσο συγκυρίες που ακολούθησαν (τουρκοκυπριακή ανταρσία το 1963, απειλή τουρκικής εισβολής το 1964 και 1967, εισβολή και κατάληψη του 38% του κυπριακού εδάφους το 1974, και ανακήρυξη του «Τουρκοκυπριακού Κράτους της Βόρειας Κύπρου» το 1983) συνέβαλαν ώστε να αλλάξει άρδην ο τρόπος αντίληψης της πραγματικότητας από τους Ελληνοκυπρίους και ειδικότερα ο τρόπος που έβλεπαν τον εαυτό τους, τους άλλους, τη σχέση της Κύπρου με την Ελλάδα και την Τουρκία και τη σχέση του παρόντος με το παρελθόν και το μέλλον. Σύμφωνα με τις νέες αυτές αντιλήψεις, το κυπριακό κράτος όχι μόνο δεν αποτελούσε πλέον δυστυχία και ανάθεμα αλλά ήταν, αντίθετα, «η Κιβωτός Σωτηρίας» που διασφάλιζε τη φυσική και εθνική επιβίωση των Ελληνοκυπρίων, αφού η συνέχιση της ύπαρξης και διεθνούς αναγνώρισης του κράτους θα ματαίωνε τα σχέδια της Τουρκίας για πλήρη κατάληψη του νησιού. Έπρεπε λοιπόν να υποστηριχθεί και να προστατευθεί με κάθε θυσία η οντότητα του κυπριακού κράτους.

Η ανάγκη αυτή συνέβαλε ώστε να υπάρξει βαθμιαία μια ριζοσπα-

στική μετακίνηση στη στάση των Ελληνοκυπρίων. Από την απόρριψη του κράτους κατά τη δεκαετία του 1960 έγινε μετακίνηση προς την ανοχή και υποστήριξή του κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, και από εκεί στα αισθήματα ενθουσιασμού και περηφάνιας για το κράτος κατά τις δεκαετίες του 1990 και 2000, ιδιαίτερα κατά την τελευταία, όταν η Κύπρος κατόρθωσε να γίνει δεκτή ως ισότιμο μέλος στην ΕΕ, αφού ικανοποίησε πρώτη τα κριτήρια εισδοχής (Περσιάνης, 2004).

Η μακρά αυτή και περιπετειώδης πορεία επηρέασε άμεσα και σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση εκπαιδευτικής πολιτικής. Η μελέτη της πορείας αυτής καταδεικνύει πως μπορούμε να διακρίνουμε δυο μεγάλες χρονικές περιόδους, την περίοδο μέχρι την Τουρκική Εισβολή (1960-1974) και την περίοδο από την Εισβολή μέχρι σήμερα. Η δεύτερη μπορεί να διακριθεί σε δύο επιμέρους περιόδους, την περίοδο μέχρι τη λειτουργία του Πανεπιστημίου Κύπρου (1974-1992) και την περίοδο από το 1992 μέχρι σήμερα. Η περίοδος 1960-1974 είναι περίοδος στενότατης σύνδεσης της εκπαίδευσης της Κύπρου μ' εκείνη της Ελλάδας. Η έμφαση είναι στην όσο το δυνατό μεγαλύτερη ταύτιση, με μικρές μόνο αποκλίσεις που επιβάλλονται από επιτακτικές τοπικές οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες. Η περίοδος 1974-2005 είναι περίοδος απεξάρτησης από την ελλαδική εκπαιδευτική πολιτική. Η απεξάρτηση όμως αυτή γίνεται βαθμιαία, πολύ βραδέως στην αρχή και με γοργότερα και τολμηρότερα βήματα στη συνέχεια. Όσο περισσότερο εμπεδώνεται το κυπριακό κράτος στη συνείδηση του ελληνικού πληθυσμού του νησιού, τόσο τολμηρότερα γίνονται τα βήματα της πολιτικής και εκπαιδευτικής ηγεσίας για εκπαιδευτική απεξάρτηση.

Ο εκπαιδευτικός λόγος

Οι διαφορετικές πολιτικές διαμορφώνονται αλλά και αντανακλώνται από έναν πολύ διαφορετικό εκπαιδευτικό λόγο που αρθρώνεται κατά τη διάρκεια των δύο χρονικών περιόδων. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου ο αρθρούμενος λόγος γύρω από την εκπαιδευτική πολιτική είναι περισσότερο πολιτικός, με την έννοια του ιδεολογικού και εθνικού, παρά εκπαιδευτικός. Η συζήτηση περιστρέφεται όχι γύρω από τα πλεονεκτήματα ή τα μειονεκτήματα εκπαιδευτικών θεσμών και παιδαγωγικών προτάσεων αλλά γύρω από το πόσες και ποιας μορφής αποκλίσεις από το ελλαδικό εκπαιδευτικό σύστημα επιτρέπονται εθνικά. Δεν τίθεται καθόλου υπό αμφισβήτηση το αν η ελληνοκυπριακή εκπαίδευση πρέπει να ταυτίζεται προς την ελλαδική. Αυτό είναι δεδο-

μένο. Εκείνο που συζητείται είναι αν πρέπει να ταυτίζεται πλήρως, δηλαδή όχι μόνο στους σκοπούς, τους στόχους και τον προσανατολισμό, αλλά και στα μέσα, δηλαδή τα αναλυτικά προγράμματα, τα βιβλία, τους κανονισμούς εξετάσεων κλπ. ή μόνο στους σκοπούς και στόχους και να αφήνεται ελευθερία ως προς τα μέσα.

Η συζήτηση διεξάγεται στην αρχή μόνο μεταξύ εκπαιδευτικών, τόσο γιατί βάσει του Συντάγματος του 1960 η ευθύνη για την εκπαίδευση δεν ανατέθηκε στην κυβέρνηση αλλά στην Ελληνική και την Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση, οι οποίες ήταν αρμόδιες «επί πάντων των θρησκευτικών θεμάτων [και] επί πάντων των εκπαιδευτικών, μορφωτικών και διδακτικών θεμάτων» (Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, άρθρο 87), όσο και γιατί δεν είχε φτάσει ακόμα στην Κύπρο η θεωρία περί ανθρώπινου κεφαλαίου και περί της εκπαίδευσης ως σημαντικής επένδυσης. Είναι χαρακτηριστικό πως στο Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Κύπρου (1961-1966) δεν έγινε κανένας λόγος για ανάπτυξη της εκπαίδευσης (Persianis, 1981). Όταν όμως επικράτησε η θεωρία περί ανθρωπίνου κεφαλαίου, η συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική επεκτάθηκε και παρατηρήθηκε διαφωνία ακόμα και μεταξύ υπουργών της ίδιας κυβέρνησης.

Οι υποστηρικτές της πλήρους ταύτισης πρόβαλλαν κυρίως τους εθνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς της Κύπρου με την Ελλάδα και υποστήριζαν πως μεγάλες αποκλίσεις από το ελλαδικό εκπαιδευτικό σύστημα θα οδηγούσαν σε αποκοπή από τον εθνικό κορμό. Μια τέτοια πράξη, σύμφωνα με τον Υπουργό Παιδείας Κ. Σπυριδάκι (1965-1970), θα ήταν «απαράδεκτος και προδοτική του εθνισμού μας» (Σπυριδάκις, 1967). Τέσσερα χρόνια προηγουμένως ο ίδιος, ως Πρόεδρος της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης, είχε προωθήσει την άμεση εισαγωγή στην Κύπρο της Ελληνικής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης του 1964. Το σκεπτικό της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης Κύπρου (ΕΚΣΚ) γι' αυτή την ενέργεια, με ημερομηνία 25 Ιουνίου 1964, ήταν κατεξοχήν χαρακτηριστικό της πολιτικής αυτής. Προέβλεπε τα εξής:

> *ΕΠΕΙΔΗ η παιδεία αποτελεί βάσιν της εθνικής των Ελλήνων παραδόσεως και ανυπέρβλητον αξίαν εις την δημιουργικήν πορείαν του έθνους και ΕΠΕΙΔΗ η παιδεία των ελληνοπαίδων της Κύπρου, επί αιώνας αγωνισαμένη κατά μυρίων επιβουλών προερχομένων εκ των εκάστοτε κατακτητών της νήσου, διετήρησεν ακμαίον τον εθνικόν αυτής χαρακτήρα επιτυχούσα μετά τον επικόν αγώνα 1955-1959 την πλήρη αυτής απελευθέρωσιν και ΕΠΕΙΔΗ η εθνική παιδεία της Κύπρου είναι ανεξάρτητος πο-*

λιτικών σχημάτων το δε μέλλον αυτής είναι συνυφασμένον μετά του εθνικού μέλλοντος της Κύπρου και ολοκλήρου του έθνους, ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευσις αποφασίζει όπως η εν Κύπρω παιδεία ταυτισθή ως προς τας κατευθύνσεις και τα προγράμματα προς την εν Ελλάδι εισαγομένην εκπαιδευτικήν μεταρρύθμισιν (Σοφιανός, 1986: 151-152).

Ο κυριότερος υποστηρικτής της ιδέας εισαγωγής σημαντικών αποκλίσεων ήταν ο γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του ιδίου σχολείου στο οποίο είχε υπηρετήσει και ο Κ. Σπυριδάκις, και μετέπειτα (1970-1972) υπουργός Παιδείας Φρ. Πετρίδης.

Οι απόψεις του Φρ. Πετρίδη μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

α) Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι απαρχαιωμένο, τα αναλυτικά προγράμματά του είναι υπερφορτωμένα, η διδακτική ύλη «αφαντάστως υπέρογκος», τα σχολικά βιβλία «δεν ανταποκρίνονται τα πλείστα εις τον προορισμόν των» και λείπει η εξειδίκευση (Πετρίδης, 1968: 54-55).
β) Η Κύπρος ως ανεξάρτητη κρατική οντότητα δικαιούται να εισαγάγει δική της εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Μια τέτοια ενέργεια νομιμοποιείται και από το γεγονός ότι στην Κύπρο υπάρχουν διαφορετικά οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα αλλά και από το χρέος της Κύπρου να επιδείξει «και εις τον τομέα της παιδείας αρετήν και τόλμην» ανάλογες εκείνων που επέδειξε κατά τον αγώνα του 1955-1959 (Πετρίδης, 1963).
γ) Η κυπριακή εκπαίδευση προηγείται ήδη της ελληνικής σε θέματα δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης (Πετρίδης, 1965: 37) και οι συνθήκες στην Κύπρο είναι τέτοιες (μεγαλύτερη οικονομική ευρωστία) που «μπορούν οι μεταρρυθμίσεις εις τον ελληνικόν χώρον να ξεκινήσουν από την Κύπρον» (Πετρίδης, 1963).
δ) Οι αποκλίσεις για τις οποίες γίνεται πρόταση να εισαχθούν είναι αποκλίσεις στα διδακτικά μέσα και όχι στους σκοπούς και τους στόχους. Διασφαλίζεται έτσι ότι ο χαρακτήρας της εκπαίδευσης θα παραμείνει ελληνικός (Πετρίδης, 1965: 38).
ε) Η επιμονή στην πλήρη ταύτιση αποτελεί ένα «πηνελοπισμό» που δεν εξυπηρετεί ούτε την Κύπρο ούτε την Ελλάδα (Πετρίδης, 1968: 53).

Προς το τέλος της δεκαετίας του 1968 ενεπλάκησαν στη διαμάχη και πολιτικά πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και υπουργοί οπαδοί της αντίληψης του Ανθρώπινου Κεφαλαίου. Με τον τρόπο αυτό ο λόγος

εμπλουτίστηκε και με οικονομικά επιχειρήματα. Στο επιχείρημα της ανάγκης διατήρησης των πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δεσμών με την Ελλάδα αντιτάχθηκε τώρα το επιχείρημα της ανάγκης συμβολής της εκπαιδευτικής πολιτικής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Κύπρου.

Δύο από τους ισχυρότερους υποστηρικτές του επιχειρήματος αυτού ήταν ο υπουργός Οικονομικών Ρ. Σολομίδης (Solomides, 1967) και ο υπουργός Εργασίας Τ. Παπαδόπουλος (Παπαδόπουλος, 1967), ο σημερινός Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι δύο υπουργοί υπογράμμιζαν στις ομιλίες τους το σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης στην κατάρτιση του απαραίτητου για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού ανθρώπινου δυναμικού και υποστήριζαν πως έπρεπε μερικά από τα λειτουργούντα κλασικά σχολεία να αντικατασταθούν από τεχνικές σχολές. Οι απόψεις αυτές τους έφεραν σε σύγκρουση με τον υπουργό Παιδείας. Η διαμάχη αυτή, που κράτησε τρία περίπου χρόνια και δημιούργησε πραγματικό σχίσμα στο υπουργικό συμβούλιο, τερματίστηκε το 1970 με την υιοθέτηση της ακόλουθης συμβιβαστικής πρότασης:

α) Η ελληνική κυπριακή εκπαίδευση σκοπόν είχε και έχει την αγωγή βάσει των ιδεωδών του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.
β) Η ελληνική κυπριακή εκπαίδευση πάντοτε υπήρξε και θα εξακολουθήσει να είναι προσαρμοσμένη στην ελληνική εκπαίδευση.
γ) Ορισμένες παραλλαγές επιβάλλονται για αντιμετώπιση τοπικών συνθηκών και αναγκών, οι οποίες όμως δεν θα αλλοιώνουν τους πιο πάνω σκοπούς και θα αποφασίζονται από το υπουργικό συμβούλιο (Σοφιανός, 1986: 119-120).

Το πρόβλημα ωστόσο συνέχισε να υπάρχει και μετά το 1970. Έτσι, οκτώ χρόνια αργότερα εκδηλώθηκε νέα κρίση στους κόλπους του υπουργικού συμβουλίου, αυτή τη φορά μεταξύ του υπουργού και του υφυπουργού Παιδείας, που αφορούσε κυρίως στον προσανατολισμό της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης (Σοφιανός, 1986: 153).

Αντίθετα προς την πρώτη περίοδο, ο λόγος που αρθρώθηκε κατά τη δεύτερη (1974-2005) ήταν σε μεγάλο βαθμό καθαρά εκπαιδευτικός. Εκείνο που συζητήθηκε ήταν κυρίως οι καλύτεροι τρόποι επίτευξης ποιότητας και υψηλοτέρων επιπέδων, εκσυγχρονισμού/εξευρωπαϊσμού, ίσων ευκαιριών και εκδημοκρατισμού της εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικές είναι οι διακηρύξεις των προέδρων και υποψήφιων Προέδρων της Δημοκρατίας κατά την περίοδο αυτή. Το 1993 ο Πρόεδρος Γλ. Κλη-

ρίδης διακήρυξε πως «η εκπαιδευτική μας πολιτική στηρίζεται στην αντίληψη ότι η παιδεία αποτελεί βασική υποδομή, η οποία θα πρέπει να συντηρεί την εθνική μας οντότητα αλλά ταυτόχρονα να ικανοποιεί τις ανάγκες της οικονομίας και του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της» (Κληρίδης, 1993). Πιο προχωρημένες ακόμα ήταν οι απόψεις του νυν Προέδρου της Δημοκρατίας. Στο προεκλογικό φυλλάδιό του, που εξέδωσε λίγο πριν τις προεδρικές εκλογές του 2003 με τίτλο «Εμπρός για την παιδεία που μας αξίζει», διακήρυξε πως ως Πρόεδρος δεσμεύεται να προωθήσει «μια σύγχρονη παιδεία ανοικτών επιλογών και οριζόντων» και «μια παιδεία που δίνει στους νέους ανθρώπους τις μεθόδους και τα μέσα για να παράγουν καινοτομία και δημοκρατική γνώση», ούτως ώστε να «μπορέσει η Κύπρος να καλύψει τη διαφορά που μας χωρίζει από την Ευρώπη» (Τ. Παπαδόπουλος, 2003: 1).

Το συγκείμενο της δεύτερης περιόδου

Στην αλλαγή του περιεχομένου του αρθρωνόμενου λόγου συνέβαλαν, πλην των πολιτικών συγκυριών και εξελίξεων που αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου, και βασικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές αλλαγές που συνέβησαν στην Κύπρο κατά την περίοδο αυτή. Τέτοιες αλλαγές ήταν βασικά οι εξής:

α) Η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των Ελληνοκυπρίων (το κατά κεφαλήν εθνικό εισόδημα αυξήθηκε από 164 κυπριακές λίρες το 1960 σε 8.053 το 2000 και 8.456 το 2001 (Statistical Abstract, σσ. 217-218). Η βελτίωση αυτή σήμαινε πως πολλές οικογένειες της μεσαίας τάξης αλλά και της κατώτερης μπορούσαν να στέλλουν τα παιδιά τους για πανεπιστημιακές σπουδές όχι μόνο στην Ελλάδα, όπως γινόταν μέχρι τότε, αλλά και στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις ΗΠΑ. Έτσι, ο αριθμός των φοιτητών στο ΗΒ και στις ΗΠΑ αυξήθηκε από 1.239 και 140 το 1966-7 (Educational Survey, 1966-7, vol. 2: 2) σε 2.806 και 1.245 αντίστοιχα το 2004 (Educational Statistics, 2003/2004: 205).

β) Η δημιουργία μιας νέας τάξης διανοουμένων, αποφοίτων κυρίως πανεπιστημίων των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίοι δεν έχουν τόσο στενές πολιτιστικές επαφές με την Ελλάδα όσο οι προηγούμενες γενιές των διανοουμένων αλλά προάγουν στενότερους δεσμούς με την Ευρώπη. Όπως ήταν φυσικό, οι διανοούμενοι αυτοί ευνοούν προοδευτικές αλλαγές σ'

όλους τους τομείς της κοινωνίας και ιδιαίτερα στην εκπαίδευση. Για να τονίσουν αυτή τη σημασία μερικοί απ' αυτούς προχώρησαν στην ίδρυση ενός ομίλου με το όνομα «Εκπαιδευτικός Μεταρρυθμιστικός Όμιλος Κύπρου» (ΕΜΟΚ).

γ) Μεγαλύτερη κρατική έμφαση στον οικονομικό παράγοντα. Η έμφαση αυτή ήταν δικαιολογημένη, στο πρώτο στάδιο, από τη σημασία της οικονομίας για την επιβίωση του κυπριακού κράτους (υπήρχε επείγουσα και μεγάλη ανάγκη να στηριχθούν οικονομικά οι εκτοπισμένοι και οι πληγέντες οικονομικά από την εισβολή, ώστε να αναζωογονηθεί η οικονομία και να παραχθούν τα αναγκαία έσοδα για τη συντήρηση του κράτους) και, στη συνέχεια, από την ανάγκη να ικανοποιηθούν οι δείκτες της ΕΕ για πλήρη ένταξη υποψήφιων κρατών-μελών.

δ) Η ριζική αλλαγή της στάσης της ελληνικής κυβέρνησης στο θέμα της ταύτισης της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης με την ελλαδική. Μέχρι το 1974 η ελληνική κυβέρνηση όχι μόνο επιθυμούσε αλλά πολλές φορές απαιτούσε αυτή την ταύτιση. Η πιο γνωστή απ' αυτές τις επεμβάσεις ήταν εκείνη του 1963, όταν ο Γ. Παπανδρέου απέστειλε τριμελή ερευνητική επιτροπή στην Κύπρο για να διερευνήσει τις πληροφορίες που είχε για χωριστικές τάσεις. Η Επιτροπή διαπίστωσε πράγματι «χωριστικές τάσεις στο αναλυτικό πρόγραμμα της δημοτικής εκπαίδευσης και στην εκπαιδευτική νομοθεσία», όπως και στην ενθάρρυνση της χρήσης όρων όπως «Κυπριακή Εκπαίδευση», «Κυπριακή Γεωγραφία» «Κυπριακή Ιστορία». Γι' αυτό εισηγήθηκε στην κυβέρνηση της Ελλάδας μέτρα για την πλήρη «ταύτιση της εκπαίδευσης της Κύπρου προς εκείνη της Ελλάδας» (Persianis, 1981: 77-78). Μια δεύτερη γνωστή παρέμβαση είναι εκείνη του 1988-1989, όταν επρόκειτο να ιδρυθεί το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Σχεδόν όλοι οι πολιτικοί της Ελλάδας αλλά και πολλοί ακαδημαϊκοί παρενέβησαν τότε για να εμποδίσουν την υιοθέτηση της αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας του Πανεπιστημίου (Περσιάνης, 1996: 43). Μετά το 1974 ωστόσο άλλαξε άρδην η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης. Εγκατέλειψε το θεσμό των αναγνωρισμένων σχολείων και παραχώρησε στην κυπριακή κυβέρνηση το δικαίωμα της επιλογής των Κύπριων υποψηφίων για τα ελληνικά πανεπιστήμια και της κατανομής σ' αυτά των παραχωρουμένων για Ελληνοκυπρίους θέσεων.

ε) Η ισχυρή πίστη στην οικονομική σημασία της εκπαίδευσης. Η πίστη αυτή, που ξεκίνησε στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1960,

αγκαλιάστηκε, με την πάροδο του χρόνου και λόγω των συγκυριών που μεσολάβησαν, όχι μόνο από τις συντεχνίες των εκπαιδευτικών, που μ' αυτό τον τρόπο νομιμοποιούσαν περισσότερο τα οικονομικά αιτήματά τους, αλλά και από τα πολιτικά κόμματα, τα οποία πλειοδοτούσαν σε υποστήριξη. Όλα υποστήριξαν την αύξηση του ποσοστού του κρατικού προϋπολογισμού και του εθνικού εισοδήματος που διατίθεται για την παιδεία, και το πέτυχαν (Βλέπε Πολιτικά Προγράμματα ΑΚΕΛ, ΔΗΣΥ, ΔΗΚΟ και ΕΔΕΚ).

στ) Ο παράγων της πελατείας. Οι γονείς, οργανωμένοι σε ομοσπονδίες και συνομοσπονδίες, απέκτησαν τόσο μεγάλη δύναμη, ώστε μερικές φορές φτάνουν στο σημείο να καλούν, ατιμωρητί, τα παιδιά τους σε αποχή από τα μαθήματα με αποτέλεσμα να κλείουν τα σχολεία μέχρις ότου ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους (κτηριακές επεκτάσεις, έγκαιρος διορισμός προσωπικού, ματαίωση της μετάθεσης μελών του προσωπικού, κ.ά.).

ζ) Η επίδραση ευρωπαϊκών και διεθνών εκπαιδευτικών οργανισμών, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ουνέσκο, και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι επιδράσεις αυτές, ιδίως εκείνες του Συμβουλίου της Ευρώπης, ασκούνταν από την πρώτη περίοδο. Ήδη από το 1968 ο υπουργός Παιδείας κ. Κ. Σπυριδάκις προσπαθεί να πείσει ότι πολλά εκπαιδευτικά μέτρα που εφαρμόζονται στην Κύπρο όπως, για παράδειγμα, ο διαχωρισμός μεταξύ μέσης / γενικής και τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης «είναι ο γενικώς ισχύων εις τας δυτικάς χώρας» και είναι σύμφωνος «προς τας γενικάς συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης» και «συνεπώς το ισχύον εν Κύπρω εκπαιδευτικόν σύστημα είναι ήδη συγχρονισμένον προς τας νεωτάτας περί εκπαιδεύσεως αντιλήψεις» (Σπυριδάκις, 1968: 8).

Στη δεύτερη περίοδο το βλέμμα στρέφεται ακόμα περισσότερο προς την Ευρώπη, στην οποία η Κύπρος ελπίζει να ενταχθεί. Η ανησυχία περί επιπέδων γίνεται τώρα ακόμα μεγαλύτερη ενόψει του ανταγωνιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο θα βρεθεί η χώρα. Το οξύ ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η κυπριακή εκπαίδευση ανταποκρίνεται στις ανάγκες της σημερινής κοινωνίας και εναρμονίζεται με τους στόχους που έχουν τεθεί σε παγκόσμια κλίμακα από την Ουνέσκο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπό την πίεση αυτή η κυπριακή κυβέρνηση υπέβαλε το 1997 προς την Ουνέσκο, μέσω του Προγράμματος Συμμετοχής (Participation Programme), παράκληση για αξιολόγηση, σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού (ΙΙΕΡ), του εκπαιδευτικού συστήματος της

χώρας (Ουνέσκο, 1997). Η έκθεση της Ουνέσκο, που υποβλήθηκε το 1997 και επικεντρώθηκε σε τέσσερα βασικά θέματα (Παιδαγωγική πτυχή, Υλική υποδομή, Διοίκηση προσωπικού, και Έρευνα και αξιολόγηση), συζητήθηκε ευρύτατα και έδωσε αφορμή για ευρεία και αυστηρή κριτική εναντίον του εκπαιδευτικού συστήματος της Κύπρου (*Φιλελεύθερος*, 25 Μαΐου 1997: 32).

Ανάλογη κριτική ασκήθηκε και εξ αφορμής της δημοσίευσης το φθινόπωρο του 1996 των πολύ χαμηλών αποτελεσμάτων των Κύπριων μαθητών στη διεθνή εκπαιδευτική έρευνα TIMSS του IEA για τα Μαθηματικά και την Επιστήμη. Η κοινή γνώμη ζήτησε επείγουσα αντιμετώπιση των επισημανθέτων προβλημάτων και βελτίωση των μορφωτικών επιπέδων (*Cyprus Mail*, 18 Δεκ. 1996: 2)

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις

Μέχρι το 1978 γινόταν λόγος μόνο για αλλαγές και αποκλίσεις από το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας. Ο όρος «μεταρρύθμιση», όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποφευγόταν για να μην τονιστεί το διαφορετικό. Ο Κ. Σπυριδάκις μίλησε μόνο για αλλαγές ή «μεταρρυθμίσεις» στον πληθυντικό και με μικρό μ (Σπυριδάκις, 1968: 5).

Οι σπουδαιότερες από τις επιμέρους αλλαγές/αποκλίσεις που εισήχθησαν πριν από το 1974 ήταν οι εξής:

α) Ο χωρισμός του εξαταξίου γυμνασίου σε δύο τριετείς κύκλους, τον κατώτερο, ο οποίος παρείχε «τριετή γενικήν μόρφωσιν επί ανθρωπιστικής βάσεως», και τον ανώτερο, ο οποίος πρόσφερε «τριετή ειδικήν μόρφωσιν» (Σπυριδάκις, 1960). Η ειδίκευση αυτή προσφερόταν σε τρεις χωριστούς κλάδους: α) τον κλασικό, β) τον πρακτικό ή κλάδο θετικών επιστημών, και γ) τον κλάδο γλωσσών και εμπορίου. Με τον τρόπο αυτό, από τη μία, «η ανθρωπιστική μόρφωσις» διακατείχε «πάντας τους τύπους των σχολείων μέσης εκπαιδεύσεως ανεξαρτήτως της ειδικής κατευθύνσεως αυτών» (Σπυριδάκις, 1960) και, από την άλλη, ανακόπηκε η μονόπλευρη θεωρητική εκπαίδευση η οποία είχε επικρατήσει με την πολύχρονη αποκλειστική λειτουργία του κλασικού γυμνασίου (Σπυριδάκις, 1959).

β) Έμφαση στην τεχνική εκπαίδευση με επέκταση και βελτίωση του εξοπλισμού των ιδρυθεισών κατά τα τελευταία πέντε χρόνια της Αγγλοκρατίας δύο τεχνικών σχολών (της Λευκωσίας και της Λεμεσού) και ίδρυση τριών άλλων και μάλιστα με αποκλειστική χρή-

ση της χορηγίας που πρόσφερε η κυβέρνηση της Ελλάδας προς την Κύπρο για γενική ενίσχυση της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης. Η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση ήθελε να χρησιμοποιήσει τα χρήματα αυτά για δημιουργία μόνιμων έργων που, από τη μία, θα υπογράμμιζαν εσαεί τη γενναιοδωρία της ελληνικής κυβέρνησης και, από την άλλη, θα βοηθούσαν στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού (Σπυριδάκις, 1962).

γ) Ίδρυση οκτατάξιων δημοτικών σχολείων για αγροτόπαιδα ηλικίας 12 ως 14 ετών που δε θα φοιτούσαν σε γυμνάσια. Τα σχολεία αυτά παρείχαν ειδική μόρφωση (γεωργική, τεχνική, οικοκυρικά) αναγκαία για τη ζωή στις αγροτικές περιοχές (Σπυριδάκις, 1959).

δ) Ίδρυση γεωργικού γυμνασίου. Το γυμνάσιο αυτό ήταν εξαετές και παρείχε πολλές διεξόδους στους αποφοίτους του. Ο κυριότερος ωστόσο σκοπός του ήταν να προαγάγει τη γεωργική πολιτική, η οποία, κατά την άποψη της ΕΚΣΚ, «έπρεπε να αποτελέσει βάσιν της όλης δημιουργικής πολιτικής» της Κύπρου (Σπυριδάκις, 1959).

ε) Ίδρυση κοινοτικών εμπορικών σχολών. Τα σχολεία αυτά ήταν πεντατάξια και προετοίμαζαν τους αποφοίτους τους σε επαγγέλματα στα οποία υπήρχε ζήτηση (απασχόληση σε εμπορικές, τραπεζικές και επαγγελματικές επιχειρήσεις και καταστήματα) (*Κυπριακή Εκπαίδευσις*, Ε, 22, Δεκ. 1963).

στ) Επέκταση της φοίτησης στην Παιδαγωγική Ακαδημία από 2 σε 3 χρόνια.

Αντίθετα προς τον πρώτο υπουργό Παιδείας Κ. Σπυριδάκι, ο υπουργός που ανέλαβε δύο χρόνια μετά το Πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974 και την Τουρκική Εισβολή, Χρ. Σοφιανός (1976-1980), ήθελε να προωθήσει την απόκλιση. Γι' αυτό όχι μόνο χρησιμοποίησε αλλά και τόνισε τον όρο «Μεταρρύθμιση» για να υπογραμμίσει την υιοθέτηση νέας εκπαιδευτικής πολιτικής και να προβάλει την ξεχωριστή κρατική οντότητα της Κύπρου.

Οι κυριότερες ρυθμίσεις που εισήχθησαν με βάση τη μεταρρύθμιση του 1976-1980 ήταν οι εξής:

α) Έμφαση στον εκδημοκρατισμό τόσο στην οργάνωση και λειτουργία του σχολείου όσο και στα αναλυτικά προγράμματα και στις μεθόδους διδασκαλίας.

β) Καθιέρωση της Προδημοτικής Εκπαίδευσης ως χωριστής βαθμίδας εκπαίδευσης.

γ) Λύκειο Επιλογής Μαθημάτων (ΛΕΜ). Το Λύκειο αυτό παρέχει στους μαθητές το δικαίωμα επιλογής μαθημάτων ανάλογα προς τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις φιλοδοξίες τους. Το πρόγραμμά του περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες μαθημάτων: α) τα μαθήματα κοινού κορμού, τα οποία παρέχουν βασικά εφόδια για τη ζωή και είναι υποχρεωτικά για όλους τους μαθητές (καταλαμβάνουν 50% περίπου του διδακτικού χρόνου), β) τα μαθήματα ειδίκευσης (καταλαμβάνουν το 44% περίπου του χρόνου), και γ) τα συμπληρωματικά μαθήματα, τα οποία είναι κυρίως αισθητικά μαθήματα (μουσική, τέχνη) και πρακτικά (δακτυλογραφία, ξυλουργική-μεταλλουργία, τεχνικό σχέδιο, κοπτική-ραπτική και παιδοκομία) και τα οποία επίσης επιλέγονται.

δ) Κατάργηση της αριθμητικής βαθμολογίας και εισαγωγή του θεσμού της συνεχούς αξιολόγησης.

ε) Επέκταση και ολοκλήρωση της δωρεάν παιδείας. Η επέκταση αυτή έγινε τόσο προς τα άνω (τάξεις Λυκείου) όσο και προς τα κάτω (καθιέρωση κρατικής προδημοτικής εκπαίδευσης).

στ) Νέα διάρθρωση στην Τεχνική Εκπαίδευση. Καθιερώθηκαν δύο κατευθύνσεις, η τεχνική και η επαγγελματική, και εμπλουτίστηκαν οι κλάδοι τους (Σοφιανός, 1986).

Οι αλλαγές συνεχίστηκαν και μετά την αποχώρηση του Χρ. Σοφιανού από το υπουργείο Παιδείας αλλά με λιγότερη έμφαση στον όρο «Μεταρρύθμιση», πιθανότατα επειδή οι εισαχθείσες αλλαγές δεν αποτελούσαν μια συνολική αναθεώρηση του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά απλή αντιμετώπιση ιεραρχημένων επιμέρους προβλημάτων, αλλά και επειδή οι μετέπειτα υπουργοί Παιδείας έκριναν πως δεν υπήρχε ιδιαίτερος λόγος υπογράμμισης των διαφορών από την Ελλάδα.

Μια σημαντική αλλαγή που εισήχθη το 1980 επί προεδρίας Σπ. Κυπριανού ήταν η εγκαθίδρυση της Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων (ΥΑΠ). Η υπηρεσία αυτή ικανοποίησε την ανάγκη σε βιβλία και διδακτικό υλικό που προέκυψε από την εισαγωγή νέων μαθημάτων μέσα στα πλαίσια του ΛΕΜ, αλλά και από τη νέα αντίληψη περί της ανάγκης συνεχούς αναθεώρησης των αναλυτικών προγραμμάτων (Περσιάνης, 1991).

Από το 1980 το ΛΕΜ μετατράπηκε από Λύκειο Επιλογής Μαθημάτων σε Λύκειο επιλογής συνδυασμών χωρίς όμως να αλλάξει το όνομά του. Οι μαθητές καλούνταν να επιλέξουν μεταξύ 7 συνδυασμών: Σ1 (Κλασικό), Σ2α (Θετικών Επιστημών), Σ2β (Θετικών με ενισχυμένη Χη-

μεία και Βιολογία), Σ3 (Οικονομικό), Σ4α (Εμπορικό), Σ4β (Εμπορικό Γραμματειακό), και Σ5 (Ξένων Γλωσσών).

Η σημαντικότερη αλλαγή έγινε επί προεδρίας Γ. Βασιλείου με την ίδρυση το 1989 και τη λειτουργία το 1992 του Πανεπιστημίου Κύπρου. Για τριάντα χρόνια διεξαγόταν συζήτηση κατά πόσο έπρεπε να ιδρυθεί πανεπιστήμιο στην Κύπρο ή όχι. Οι οπαδοί της εκπαιδευτικής ταύτισης με την Ελλάδα υποστήριζαν πως δεν έπρεπε να ιδρυθεί, γιατί κάτι τέτοιο θα εξασθένιζε δραματικά τους πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς δεσμούς της Κύπρου με την Ελλάδα. Μια υπαλλακτική λύση γι' αυτούς θα ήταν η ίδρυση παραρτημάτων των ελλαδικών πανεπιστημίων στην Κύπρο. Οι οπαδοί της ανεξάρτητης εκπαιδευτικής πολιτικής υποστήριζαν την ανάγκη ίδρυσης ανεξάρτητου πανεπιστημίου για οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς λόγους. Ένα πανεπιστήμιο, κατά την άποψή τους, θα συνέβαλλε στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού, θα προέβαλλε την Κύπρο και την ξεχωριστή οντότητά της διεθνώς και θα γινόταν κέντρο έρευνας και μελετών για ανύψωση της επιστημονικής και πολιτιστικής στάθμης της Κύπρου (Περσιάνης, 2002).

Το Πανεπιστήμιο της Κύπρου διαθέτει σήμερα έξι σχολές: τη Φιλοσοφική Σχολή, τη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, τη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και Επιστημών Αγωγής, τη Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών, την Πολυτεχνική, και τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης.

Η άλλη αλλαγή που εισήχθη επί προεδρίας Γ. Βασιλείου (1990) ήταν η εισαγωγή του θεσμού των Ενιαίων Εξετάσεων. Με βάση το θεσμό αυτόν τα εξεταστικά δοκίμια για τις απολυτήριες εξετάσεις των Λυκείων θα ήταν κοινά για όλα τα σχολεία και η αξιολόγησή τους θα γινόταν με κοινά κριτήρια. Σκοπός των Ενιαίων Εξετάσεων ήταν η εξίσωση και αξιοπιστία των απολυτηρίων αλλά και η ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου των Λυκείων (Γ. Φιλίππου, 2005).

Οι σπουδαιότερες αλλαγές που εισήχθησαν επί προεδρίας Γλ. Κληρίδη (1993-2003) ήταν η εισαγωγή του Ενιαίου Λυκείου, της προϋπηρεσιακής εκπαίδευσης των υποψηφίων για τη θέση του καθηγητή σχολείων μέσης εκπαίδευσης και του ολοήμερου δημοτικού σχολείου.

Το Ενιαίο Λύκειο, που εισήχθη το 1994 με απόφαση του υπουργικού συμβουλίου υπ' αρ. 40.237.33 και ημερ. 1/12/1993, προέβλεπε την ενοποίηση της Λυκειακής και της Τεχνικής εκπαίδευσης σε δοκιμαστική βάση σε τρία μεγάλα σχολεία της Λευκωσίας. Το πρόγραμμα του Ενιαίου Λυκείου περιλάμβανε τρεις κατηγορίες μαθημάτων: α) μαθή-

ματα κοινού κορμού, β) μαθήματα ειδίκευσης/κλάδου/ειδικότητας, και γ) μαθήματα ειδικού ενδιαφέροντος. Η Α΄ τάξη Λυκείου ήταν βασικά ενιαία για όλους τους μαθητές και η ειδίκευση άρχιζε από τη Β΄ Λυκείου. Τα επιλεγόμενα μαθήματα διακρίνονταν σε 3 κατηγορίες: α) Τα επιλεγόμενα μαθήματα. Αυτά ήταν 2ωρα μαθήματα και το μάθημα της Τεχνολογίας, που μπορούσε να επιλέξει (δύο) ο μαθητής στην Α΄ τάξη του Ενιαίου Λυκείου. β) Τα μαθήματα ειδίκευσης. Αυτά ήταν 4ωρα ή 8ωρα μαθήματα που μπορούσε να επιλέξει ο μαθητής στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. γ) Τα μαθήματα κλάδου. Αυτά ήταν α. 4ωρα μαθήματα τεχνολογικών κλάδων στις Β΄ και Γ΄ τάξεις, β. 16ωρα μαθήματα τεχνολογικών κλάδων που επιλέγει ο μαθητής στις Β΄ και Γ΄ Λυκείου και γ) 16ωρα μαθήματα του κλάδου εμπορικών (Υπουργείο Παιδείας, Έκθεση της Ειδικής Επιτροπής, 1998).

Το Ενιαίο Λύκειο λειτούργησε μόνο τέσσερα χρόνια μ᾽ αυτή τη μορφή. Στη συνέχεια η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση επανήλθε στις τεχνικές σχολές και έτσι τα Λύκεια έγιναν και πάλι σχολεία γενικής κατάρτισης. Παρόλο τούτο διατήρησαν το όνομά τους μέχρι σήμερα.

Η δεύτερη καινοτομία ήταν η καθιέρωση του θεσμού της προϋπηρεσιακής εκπαίδευσης των υποψηφίων για διορισμό στη θέση του καθηγητή σχολείων μέσης εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση αυτή διαρκεί έναν ακαδημαϊκό χρόνο και οι συμμετέχοντες σ᾽ αυτή λαμβάνουν χρηματική αποζημίωση.

Η τρίτη καινοτομία ήταν το ολοήμερο δημοτικό σχολείο. Η εισαγωγή του θεσμού αυτού έγινε κατά μίμηση του ανάλογου θεσμού στην Ελλάδα, παρόλο που η μορφή και ο τρόπος λειτουργίας του έλαβαν υπόψη τα κυπριακά δεδομένα.

Επί προεδρίας Τάσσου Παπαδόπουλου (2003 μέχρι σήμερα) εισήχθησαν βασικά οι εξής τέσσερις αλλαγές:

α) Ιδρύθηκαν δύο νέα πανεπιστήμια, το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, με έδρα τη Λεμεσό, και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ταυτόχρονα ιδρύθηκαν δύο ερευνητικά ινστιτούτα, το Διεθνές Ινστιτούτο Κύπρου για το Περιβάλλον και τη Δημόσια Υγεία, που λειτουργεί σε συνεργασία με το Harvard School of Public Health, και το Ινστιτούτο Κύπρου.

   Το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο θα λειτουργήσει το Σεπτέμβριο 2007 και θα έχει σε πρώτο στάδιο τις εξής πέντε σχολές.
   1. Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών,
   2. Σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών και Περιβάλλοντος,
   3. Σχολή Υπηρεσιών Υγείας,

4. Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, και
5. Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Επικοινωνίας.

β) Ψηφίστηκε νόμος για λειτουργία κερδοσκοπικών και μη κερδοσκοπικών ιδιωτικών Πανεπιστημίων. Με βάση το νόμο αυτόν μπορούν τα μεγάλα ιδιωτικά κολλέγια, τα οποία κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες λειτουργούν στην Κύπρο με πολλά προγράμματα και πολλούς Κύπριους και ξένους φοιτητές, να υποβάλουν αίτηση για αναβάθμισή τους σε πανεπιστήμια. Τα κολλέγια αυτά θα συνεχίσουν να έχουν ως γλώσσα διδασκαλίας την αγγλική και θα βοηθήσουν την Κύπρο να καταστεί περιφερειακό κέντρο εκπαίδευσης, όπως είναι ο διακηρυγμένος στόχος της σημερινής κυβέρνησης (Τ. Παπαδόπουλος, 2003).

γ) Επεκτάθηκε το ολοήμερο σχολείο στη δημοτική και γίνονται σχέδια για επέκτασή του στην προδημοτική και τη μέση εκπαίδευση.

δ) Καταργούνται οι ενιαίες εξετάσεις για να απαλλαγούν οι μαθητές από την υποχρέωση να παρακάθονται αλληλοδιαδόχως σε δύο εξετάσεις (Ενιαίες και Εισαγωγικές για τα πανεπιστήμια).

Η ίδια κυβέρνηση διόρισε το Σεπτέμβριο 2003 μια επταμελή Επιτροπή ακαδημαϊκών με πρόεδρο τον καθηγητή της Συγκριτικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Madison Wisconsin (ΗΠΑ) Α. Καζαμία για υποβολή προτάσεων για μια μείζονα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η Επιτροπή, η οποία έγινε γνωστή ως «Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης» (ΕΕΜ), υπέβαλε την έκθεσή της στις 31 Αυγούστου 2004. Η έκθεση αποτελείται από τέσσερα μέρη: 1) το Φιλοσοφικό και Ιστορικό Υπόβαθρο – Κυπριακή Εκπαίδευση στην Ευρώπη του Ευρώ, της Γνώσης και των Πολιτών, 2) Το πρόβλημα της Κυπριακής Εκπαίδευσης και Μανιφέστο Εκπαιδευτικής Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού, 3) Από τη Βασική Εκπαίδευση μέχρι το Πανεπιστήμιο – Δομή και Διάρθρωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος: Πλαίσιο διακυβέρνησης, σχολικοί θεσμοί και περιεχόμενο, και 4) Γενικά Εκπαιδευτικά θέματα.

Η Έκθεση χαρακτηρίζει το ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο της σύγχρονης κυπριακής εκπαίδευσης ως «ελληνοκυπριακοκεντρικό, στενά εθνοκεντρικό και πολιτισμικά μονολιθικό». Γι' αυτό προτείνει «την απάλειψη των στενά εθνοκεντρικών, μονοπολιτισμικών και κατ' επέκταση εθνοδυϊστικών στοιχείων» και την προσθήκη στόχων, όπως «η διαπολιτισμική και πολυπολιτισμική ιδεολογία που να συνδέει τις κυπριακές παραδόσεις με τη γνώση του πολιτισμού των άλλων» καθώς και «ενσωμάτωση των αρχών της περιεκτικής δημοκρατίας που να συμπε-

ριλαμβάνει και την Τουρκοκυπριακή εθνοκοινότητα» (*Η Έκθεση της Επιτροπής*: 95). Παράλληλα προτείνει την ανεξαρτητοποίηση της εκπαίδευσης της Κύπρου από εκείνη της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, μιλώντας για τα εξ Ελλάδας προερχόμενα αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά βιβλία η Έκθεση παρατηρεί τα εξής: «Τα ελλαδικά συγγράμματα θα είναι πάντα ευπρόσδεκτα, αλλά θα ήταν πιο παραγωγικό και πιο χρήσιμο για την Κυπριακή Εκπαίδευση να αποτελούν εναλλακτική – συμπληρωματική λύση. Πρέπει επιτέλους να γίνουμε αυτάρκεις και να ανταποδίδουμε την προσφορά» (*Η Έκθεση της Επιτροπής*: 284-285). Η πρόταση αυτή, όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί μια πολύ προχωρημένη θέση σε σύγκριση με το παρελθόν.

Πολιτική και Εκπαίδευση

Από τη μελέτη των δυσκολιών και περιπετειών διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής στην ανεξάρτητη Κύπρο μπορούν να συναχθούν τα εξής συμπεράσματα:

Το πρώτο συμπέρασμα είναι πως η εισαγωγή εκπαιδευτικών αλλαγών στην Κύπρο ποικίλλει κατά περιόδους τόσο σε ένταση και έμφαση όσο και σε σημασία. Μέχρι το 1976, που οι σκοποί, οι στόχοι, οι προσανατολισμοί της εκπαίδευσης και η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, τα αναλυτικά προγράμματα και τα διδακτικά βιβλία ταυτίζονταν σε μεγάλο βαθμό με εκείνα της Ελλάδας, το μόνο πεδίο πρωτοβουλίας που υπήρχε για τις ελληνοκυπριακές εκπαιδευτικές αρχές ήταν η ανέγερση ευπρεπών και λειτουργικών σχολικών κτηρίων, η άρτια στελέχωση των σχολείων, η σωστή διοίκηση και λειτουργία τους και η επιδίωξη υψηλών μορφωτικών επιπέδων. Στα πλαίσια αυτά δεν υπήρχαν μεγάλες δυνατότητες αλλαγών αλλά ούτε και περιθώρια αξιοποίησής τους για σκοπούς πολιτικής προβολής και νομιμοποίησης. Άλλωστε μέχρι το 1988 οι πολιτικές ισορροπίες δεν είχαν ανάγκη την αξιοποίηση της εκπαίδευσης για ψηφοθηρικούς σκοπούς. Κυβέρνησαν μόνο δύο Πρόεδροι, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄ και ο Σπύρος Κυπριανού, οι οποίοι εκλέγονταν κάθε φορά με μεγάλη πλειοψηφία. Τα πράγματα άλλαξαν μετά το 1988, όταν οι πολιτικές ισορροπίες έγιναν πολύ λεπτές και οι βουλευτικές και προεδρικές εκλογές κερδίζονταν ή χάνονταν με ελάχιστες ψήφους. Αυτό έγινε αιτία να εισαχθεί στην πολιτική διαμάχη και το όπλο της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα τα πολιτικά κόμματα να συντάσσουν κάθε φορά λεπτομερή και φιλόδοξα εκπαιδευτικά σχέδια και προγράμματα για να προσελκύουν ψηφοφόρους.

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι πως από την επίσημη ελληνοκυπριακή πλευρά δεν υπήρξε έμφαση στη χρήση του όρου «μεταρρύθμιση», όπως γινόταν στην Ελλάδα (Persianis, 1998). Εξήγηση γι' αυτό αποτελούν, από τη μία, η ευρεία και βαθύτερη κατανόηση πως διάφοροι πρακτικοί λόγοι (διδακτικά βιβλία από την Ελλάδα, σπουδές χιλιάδων Ελληνοκύπριων νέων στα ελλαδικά πανεπιστήμια) επέβαλλαν στην ελληνοκυπριακή εκπαίδευση να μην απομακρυνθεί πολύ από την ελλαδική, και, από την άλλη, ο φόβος πρόκλησης απαρέσκειας στην κοινή γνώμη από μια υπερβολική προβολή χωριστικών τάσεων.

Οι μόνες δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες τονίστηκε ο όρος «Μεταρρύθμιση» ήταν, πρώτα, εκείνη των αλλαγών του 1976-1980, όταν ο υπουργός Παιδείας Χρ. Σοφιανός ήθελε, για πολιτικούς κυρίως λόγους, να υπογραμμίσει τη σημασία της ξεχωριστής κυπριακής κρατικής οντότητας (Σοφιανός, 1986: 15-16) αλλά και να προβάλει την εκπαιδευτική πολιτική του, και το 2004, όταν η Επιτροπή που διορίστηκε από την Κυβέρνηση ονόμασε τον εαυτό της «Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης» και εισηγήθηκε ένα ευρύτερο ιδεολογικό πολιτικό πλαίσιο για την εκπαίδευση της Κύπρου που θα λάμβανε υπόψη τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του πληθυσμού της «Ευρωκυπριακής Δημοκρατίας», όπως αποκάλεσε το κυπριακό κράτος (*Η Έκθεση της Επιτροπής*: 11).

Το τρίτο συμπέρασμα αφορά στον έντονο συμβολισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Κύπρο. Η υιοθέτηση της ελλαδικής εκπαιδευτικής πολιτικής δεν εθεωρείτο εκπαιδευτικός δανεισμός από μια ξένη χώρα αλλά το φυσικό επακόλουθο του ομόγλωσσου και του ομόθρησκου του κυπριακού ελληνισμού προς τους Έλληνες της μητροπολιτικής Ελλάδας. Οι Έλληνες της Κύπρου υιοθετούσαν φυσιολογικά την ίδια εκπαιδευτική πολιτική που εφαρμοζόταν στα εδάφη που ανήκαν στην ελληνική επικράτεια. Δεν είχε σημασία το γεγονός ότι η Κύπρος ήταν ανεξάρτητο κράτος. Ήταν απλώς αλύτρωτο έδαφος. Υπήρχαν άλλωστε δεδομένα που καθιστούσαν αυτόν το συμβολισμό ακόμα πιο ισχυρό. Στην περίπτωση των μεταρρυθμίσεων του 1964, για παράδειγμα, ένας από τους εισηγητές και διαμορφωτές της Μεταρρύθμισης ήταν ο Κύπριος υφυπουργός Παιδείας Λουκής Ακρίτας.

Η ισχύς του συμβολισμού αυτού φαίνεται ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που μια εκπαιδευτική καινοτομία εισαγόταν στην Ελλάδα και στη συνέχεια αποσυρόταν λόγω κυβερνητικής ή πολιτειακής αλλαγής. Τέτοιες αλλαγές ήταν, για παράδειγμα, μερικές αλλαγές που εισήχθησαν με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 (διδασκαλία αρχαίων

κειμένων από μετάφραση, χωρισμός γυμνασίων και λυκείων), οι οποίες ένα χρόνο αργότερα αποσύρθηκαν στην Ελλάδα. Στην Κύπρο οι μεταρρυθμίσεις αυτές εισήχθησαν αμέσως μετά την εισαγωγή της Μεταρρύθμισης στην Ελλάδα αλλά παρέμειναν σε ισχύ και αργότερα, όταν στην Ελλάδα είχαν αποσυρθεί. Για τους Έλληνες της Κύπρου οι αλλαγές αυτές είχαν αποκτήσει τον αναγκαίο νομιμοποιητικό συμβολισμό από τη στιγμή που εισήχθησαν στην Ελλάδα. Αυτό ήταν αρκετό.

Μια άλλη πτυχή αυτού του συμβολισμού είναι η αίσθηση της υποχρέωσης αλλά και η φιλοδοξία Κυπρίων εκπαιδευτικών να καταστήσουν την ελληνοκυπριακή εκπαίδευση τόσο άρτια και υψηλού επιπέδου, ώστε να καταστεί πρότυπο για την ελληνική. Η φιλοδοξία αυτή, που απέρρεε από την αίσθηση πως τα σχολεία της Κύπρου λειτουργούσαν καλύτερα από εκείνα της Ελλάδας λόγω της καλής τύχης του νησιού να εξέλθει όχι μόνο ανέπαφο αλλά και οικονομικά ενισχυμένο, χάρη στην παρουσία βρετανικών στρατευμάτων, από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αναφέρθηκε ρητά από τους υπουργούς Παιδείας Κ. Σπυριδάκι, Φρ. Πετρίδη και Χρ. Σοφιανό.

Ο Κ. Σπυριδάκις καυχήθηκε το 1968 πως α) ο ελληνικός εκπαιδευτικός νόμος του 1959 υιοθέτησε την εισαχθείσα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 καινοτομία της διαίρεσης του ανώτερου τριετούς κύκλου του εξαταξίου γυμνασίου σε τρεις κλάδους εξειδίκευσης και β) «νέα συστήματα εισαχθέντα εν Κύπρω δεν εφαρμόζονται ακόμη εν Ελλάδι» (Σπυριδάκις, 1968: 5, 11).

Ο Φρ. Πετρίδης ήταν ακόμα πιο εμφαντικός. Μιλώντας το 1965 ως γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου Γυμνασίου κατά την τελετή αποφοίτησης των μαθητών ανέφερε μεταξύ άλλων και τα εξής:

> *Επιτέλους δυνάμεθα, όπου λόγω των περιστάσεων έχομεν καλύτερα δεδομένα, να τα εκμεταλλευθώμεν από εκπαιδευτικής πλευράς, και όταν θα ενωθώμεν με την Ελλάδα πολιτικώς, να ενωθώμεν ως ενεργητικόν και, εάν δυνάμεθα, ως πρότυπον εις την παιδείαν.*

Ο Χρ. Σοφιανός υποστήριξε το 1986 πως είχε εφαρμόσει πρώτος στην Κύπρο τις εκπαιδευτικές αλλαγές που εισήγαγε αργότερα το ΠΑΣΟΚ στην Ελλάδα. Ανέφερε επίσης πως οι προοδευτικές δυνάμεις στην Ελλάδα υποστήριξαν τις δικές του μεταρρυθμίσεις και πως «έβλεπαν με ενθουσιασμό το γεγονός της εφαρμογής μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που ονειρεύονταν και για την Ελλάδα» (Σοφιανός, 1986: 144, 151).

Το τέταρτο συμπέρασμα αφορά στη μεγάλη σημασία που απέκτησε η εκπαίδευση κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες για τη νομιμοποίηση των κομμάτων και της κυβέρνησης. Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα πολιτικά κόμματα δίνουν σήμερα μεγάλη σημασία στη σύνταξη φιλόδοξων προγραμμάτων για την εκπαίδευση και υπόσχονται διαρκώς και υψηλότερα ποσοστά του κρατικού προϋπολογισμού και του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος για την εκπαίδευση. Την ίδια στιγμή αμιλλώνται να κερδίσουν την εύνοια των ομοσπονδιών των γονέων και των μαθητών. Γενικά, μπορεί να λεχθεί πως η εκπαίδευση έχει γίνει σήμερα η αιχμή του δόρατος τόσο για την κυβέρνηση όσο και για τα πολιτικά κόμματα στον αγώνα εξασφάλισης μεγαλύτερης λαϊκής υποστήριξης της πολιτικής τους.

Το τελευταίο συμπέρασμα έχει σχέση με την πορεία που πρέπει να ακολουθηθεί απ' εδώ και πέρα. Η Κύπρος νιώθει ότι, αντίθετα προς το παρελθόν, έχει σήμερα, με την ίδρυση δικών της πανεπιστημίων, την τεχνογνωσία και την εμπειρία να διαμορφώσει δική της εκπαιδευτική πολιτική που να βοηθήσει στην ανύψωση των μορφωτικών επιπέδων και στην ανταπόκριση στις ιδιαίτερα πιεστικές ανάγκες της εποχής. Από την άλλη, η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004 προσφέρει ένα ισχυρό νομιμοποιητικό πλαίσιο για χάραξη ανεξάρτητης εκπαιδευτικής πολιτικής χωρίς το φόβο να κατηγορηθεί ότι αποκόπτει τους δεσμούς της από την Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές αμφιβολίες και αμφιταλαντεύσεις σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Οι αμφιβολίες αυτές έχουν σχέση με το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου, που παραμένει άλυτο για τριάντα και πλέον χρόνια, καθώς και με τη συνέχιση της παραμονής των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων στην Κύπρο και της de facto διχοτόμησης του νησιού. Η απόρριψη του Σχεδίου του Γενικού Γραμματέα των Η.Ε. Κόφι Ανάν από το 76% του κυπριακού ελληνισμού τον Απρίλιο του 2004 δημιούργησε αδιέξοδο και μεγάλη εκκρεμότητα στο θέμα της πολιτειακής εξέλιξης του κυπριακού κράτους. Εξακολουθούν επίσης να υπάρχουν μεγάλες αμφιβολίες σχετικά με το είδος της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης που πρέπει και μπορεί να εισαχθεί στην Κύπρο, όταν θα γίνει ενιαίο το κυπριακό κράτος. Οι αμφιβολίες αυτές εκδηλώθηκαν με ενστάσεις που διατυπώθηκαν από την Εκκλησία της Κύπρου και μερικούς άλλους οργανισμούς καθώς και από διανοούμενους για μερικές εισηγήσεις της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης σχετικά με το ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο και τον ιδεολογικοπολιτικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης (Δελτίο Εκπαιδευτικού Ομίλου, 2005).

Οι αμφιβολίες αυτές ωστόσο δεν έχουν πλέον σχέση με τις παλιές στενές εθνικιστικές αντιλήψεις που εδράζονταν στην επιμονή στην παράδοση και την πολιτιστική και εθνική ταυτότητα, αλλά με φόβους σχετικά με το μέλλον και με αμφιβολίες σχετικά με τη δυνατότητα να αναπτύξουν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι κυπριακή εθνική συνείδηση και να προαγάγουν την «κυπριακότητα» και, επομένως, με την εκπαιδευτική πολιτική που είναι ενδεδειγμένη για τέτοια εξέλιξη.

Η πρόταση της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης δεν κάνει άμεσο λόγο για το θέμα της «κυπριακότητας», μιλά όμως για «ευρωκυπριακή πολιτεία» και για πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Επιπλέον προτείνει ρητά μια νέα αντίληψη της εκπαιδευτικής σχέσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Μέχρι τώρα η αντίληψη για τη σχέση αυτή έτεινε να αγνοεί το γεγονός πως επρόκειτο για εκπαίδευση δύο ξεχωριστών χωρών και πως η υιοθέτηση στην Κύπρο στοιχείων παρμένων από την εκπαίδευση της Ελλάδας αποτελούσε στην πραγματικότητα εκπαιδευτικό δανεισμό. Η Επιτροπή όχι μόνο τολμά να προτείνει μια νέα αντίληψη στο θέμα αυτό αλλά προχωρεί μέχρι του σημείου να υποδείξει την ανάγκη ανεξάρτητης πορείας που θα συνοδεύεται και από την υποχρέωση προσφοράς προς την Ελλάδα. Είναι βέβαιο πως η προβολή της νέας αυτής αντίληψης θα συμβάλει βαθμιαία στην ευρύτερη συνειδητοποίηση και αποδοχή της. Αυτό θα σημαίνει περισσότερη ελευθερία δράσης στην κυπριακή κυβέρνηση στον τομέα της εκπαίδευσης, αλλά ταυτόχρονα και δυσκολότερο έργο χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής, αφού θα πρέπει αυτό να βασίζεται σε πολύ λεπτές ισορροπίες που πρέπει να κρατηθούν μεταξύ της παλιάς και της νέας αντίληψης.

Τα συμπεράσματα αυτά συνθέτουν μια πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα των σχέσεων πολιτικής και εκπαίδευσης στην ανεξάρτητη Κύπρο. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό στις σχέσεις αυτές είναι ολοφάνερα οι δραστικές αλλαγές που επισυνέβησαν σε διάστημα μικρότερο του μισού αιώνα. Από μια εποχή που η εκπαίδευση προσπαθούσε να υπονομεύσει το κράτος, φθάσαμε σήμερα να τη βλέπουμε να αγωνίζεται να στηρίξει την κρατική οντότητα. Από μια εποχή που η υιοθέτηση της ελλαδικής εκπαιδευτικής πολιτικής γινόταν αντιληπτή ως η φυσιολογική ενέργεια ενός τμήματος της Ελλάδας προσωρινά αλύτρωτου, φθάσαμε σήμερα να μιλούμε για εκπαιδευτικό δανεισμό της Κύπρου από την Ελλάδα και για ανάγκη επίδειξης αξιοπρέπειας και απόκτησης ανεξαρτησίας εκ μέρους της Κύπρου. Από μια εποχή που η εκπαίδευση είχε κυρίως έντονο ιδεολογικό συμβολισμό, φθάσαμε σήμερα να

τη βλέπουμε σε μεγάλο βαθμό ως μέσο προετοιμασίας για τη ζωή και το επάγγελμα και ως προϋπόθεση της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης. Από μια εποχή που η εκπαίδευση δεν προσφερόταν για πολιτική και κομματική αξιοποίηση, φθάσαμε σήμερα να διαπιστώνουμε πως έχει γίνει η αιχμή του δόρατος στον αγώνα για κομματική και πολιτική επικράτηση.

Ανεξάρτητα ωστόσο από τις αλλαγές αυτές, εκείνο που φαίνεται καθαρά είναι το γεγονός πως η σχέση μεταξύ πολιτικής και εκπαίδευσης έχει παραμείνει το ίδιο βαθιά, ισχυρή και κυρίαρχη καθ' όλη αυτή την περίοδο. Για λόγους που έχουν σχέση με τις ιστορικές περιπέτειες της Κύπρου, η πολιτική διαπότισε την εκπαίδευση για τρεις και πλέον αιώνες τόσο έντονα και τόσο βαθιά, ώστε είναι αδύνατο να εξασθενήσει ή να υποχωρήσει η μεταξύ τους σχέση. Θα συνεχίσει απλώς να μεταμορφώνεται.

Βιβλιογραφία

Α. Ξενόγλωσση

Cyprus Mail, 18 Dec. 1996.

Cyprus Republic (2004), *Educational Statistics*, 2003/2004, Nicosia.

Cyprus Republic (2002), *Statistical Abstract*, Nicosia, Ministry of Finance.

Cyprus Republic (1968), *Educational Survey on Cyprus Students Abroad 1966-7*, Vol. II, Nicosia.

Cyprus Republic (1961), *The First Five-Year Development Plan*, Nicosia, Ministry of Finance.

Persianis, P. (1998), «"Compensatory Legitimation" in Greek Educational Policy: an explanation for the abortive educational reforms in Greece in comparison with those in France», *Comparative Education*, 34, 1, pp. 71-83.

Persianis, P. (1981), *The Political and Economic Factors as the Main Determinants of Educational Policy in Independent Cyprus*, Nicosia, Pedagogical Institute.

Persianis, P. (1978), *Church and State in Cyprus Education*, Nicosia.

Solomides, R. (1967), *Budget Address, 1967*, 27 Jan. 1967, Nicosia, Republic of Cyprus.

Β. Ελληνόγλωσση

Δελτίο Εκπαιδευτικού Ομίλου, Έτος 1ο, Τεύχος 1ο, 2005.

Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (2004), *Δημοκρατική και Ανθρώπινη Παιδεία στην Ευρωκυπριακή Πολιτεία. Προοπτικές ανασυγκρότησης και*

εκσυγχρονισμού. Η Έκθεση της Επιτροπής, Λευκωσία, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Κληρίδης, Γλ. (1993), *Η Πολιτική του Εκσυγχρονισμού και της Ανανέωσης. Ομιλία του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Γλ. Κληρίδη στη Βουλή των Αντιπροσώπων*, Λευκωσία, 11 Νοεμ. 1993, Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Κυπριακή Εκπαίδευσις (Εκπαιδευτικό περιοδικό εκδιδόμενο από το Υπουργείο Παιδείας), Αφιερωματικό τεύχος Ε, 22, Δεκ. 1963.

Ουνέσκο, Διεθνές Ινστιτούτο για τον Εκπαιδευτικό Προγραμματισμό (ΙΙΕΡ), (1997) *Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος της Κύπρου*, Παρίσι, ΙΙΕΡ.

Παπαδόπουλος, Τ. (2003), *Εμπρός για την Παιδεία που μας Αξίζει*, Προεκλογικό Πρόγραμμα για τις προεδρικές εκλογές του 2003.

Παπαδόπουλος, Τ. (1963), «Το μέγα πρόβλημα της επαγγελματικής αποκαταστάσεως χιλιάδων αποφοίτων», *Ελευθερία*, 26 Ιουλίου 1967, σσ. 1, 3.

Περσιάνης, Π. (2004), *Η νομιμοποίηση του Κυπριακού Κράτους*, Λευκωσία, Κυπροέπεια.

Περσιάνης, Π. (2002), *Προκλήσεις και Προβλήματα του Πανεπιστημίου Κύπρου*, Λευκωσία.

Περσιάνης, Π. (1996), *Η Εκπαίδευση της Κύπρου μπροστά στην πρόκληση της Ευρώπης*, Λευκωσία.

Περσιάνης, Π. (1991), *Μελέτες και Δοκίμια για την Κυπριακή Εκπαίδευση*, Λευκωσία, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Πετρίδης, Φρ. (1963), «Ομιλία εις την ΟΧΕΝ (Νεανίδων) Λευκωσίας», *Ελευθερία*, 5 Ιαν. 1963, σσ. 5-6.

Πετρίδης, Φρ. (1965), «Ομιλία επί τη λήξει των μαθημάτων του σχολικού έτους 1964-5», *Επετηρίς Παγκυπρίου Γυμνασίου*, Λευκωσία.

Πετρίδης, Φρ. (1967), «Ομιλία επί τη λήξει των μαθημάτων του σχολικού έτους 1966-7», *Επετηρίς Παγκυπρίου Γυμνασίου*, Λευκωσία.

Πετρίδης, Φρ. (1968), «Ομιλία επί τη λήξει των μαθημάτων του σχολικού έτους 1967-8», *Επετηρίς Παγκυπρίου Γυμνασίου*, Λευκωσία.

Σοφιανός, Χρ. (1977), *Βασικά Θέματα Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ομιλία ενώπιον της Βουλής των Αντιπροσώπων)*, 8 Δεκ. 1977, Ανάτυπο, Λευκωσία, Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών.

Σοφιανός, Χρ. (1986), «Η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση στην Κύπρο 1976-1980. Προσπάθειες, Εξαρτήσεις, Αντιδράσεις», στο Α. Καζαμίας και Μ. Κασσωτάκης (επιμ.) (1986), *Οι Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (Προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές)*, Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή.

Σπυριδάκις, Κ. (1968), *Το εν Κύπρω Εκπαιδευτικόν Σύστημα, Ιστορία, Ανάγκαι και Προοπτικαί τινες του Μέλλοντος*, Λευκωσία, Κυπριακή Εκπαίδευσις.

Σπυριδάκις, Κ. (1967), *Η εν Κύπρω Εκπαιδευτική Πολιτική*, Λευκωσία.

Σπυριδάκις, Κ. (1962), «Προσφώνησις κατά την κατάθεσιν του Θεμελίου Λίθου της Τεχνικής Σχολής Ξερού», *Κυπριακή Εκπαίδευσις*, Δ, 17, σσ. 1-2.

Σπυριδάκις, Κ. (1960), *Έκθεσις Περί του Έργου του Γραφείου Ελληνικής Παιδείας κατά το σχολικόν έτος 1959-60*, Λευκωσία.

Σπυριδάκις, Κ. (1959), «Τα Οκτατάξια Δημοτικά Σχολεία και το Γεωργικόν Γυμνάσιον», *Κυπριακή Εκπαίδευσις*, Α, 2.

Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960), Λευκωσία, Κυβερνητικό Τυπογραφείο.

Φιλελεύθερος, 25 Μαΐου 1997.

Φιλίππου, Γ. (2005), «Ενοποίηση των Ενιαίων και των Εισαγωγικών Εξετάσεων; Εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και παραπαιδεία», *Φιλελεύθερος* (Πολιτισμός), 18 Σεπτ. 2005, σ. 22.

Υπουργείο Παιδείας (1998), *Έκθεση της Ειδικής Επιτροπής για την Αξιολόγηση του Θεσμού του Ενιαίου Λυκείου*, Λευκωσία.

Abstract

Policy in Education: Formation of Educational Policy in independent Cyprus (1960-2005)

The article discusses the role of politics in the formulation of educational policy in independent Cyprus. It consists of five parts. The first part presents the parallel course of the legitimation of the Cyprus state and the formulation of educational policy, the second deals with the educational discourse, the third analyses the context, and the fourth gives an account of the educational reforms introduced in Cyprus during the forty five years of Cyprus independence. The fifth part elaborates on the panorama of the relationships between politics and educational policy.